

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДІАЦІЇ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ З ПРИМИРЕННЯМ СТОРІН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

GENERAL CHARACTERISTICS OF MEDIATION AND ITS RELATIONSHIP WITH CONCILIATION OF THE PARTIES IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION

Сливка М.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Стаття присвячена дослідженню загальних характеристик медіації та її співвідношенню з примиренням сторін в адміністративному судочинстві.

Зазначено, що медіацію (посередництво) доцільно розглядати в контексті підходу, у відповідності до якого медіація узгоджується із примиренням в якості особливого вияву примирення, що здійснюється за рахунок звернення сторін спору до надавача посередницьких послуг (провайдера посередницьких послуг, примирителя-медіатора) та отримання відповідних посередницьких послуг.

Особливим способом вирішення спору із державою є примирення в адміністративному судочинстві, що характеризується особливою метою, котра у широкому сенсі виявляється у:

1) дружньому врегулюванні спору шляхом складання умов примирення, яких мають дотримуватись сторони після затвердження цих умов судом;

2) створенні умов миру між сторонами спору та захисті порушеного суб'єктивного права.

З огляду на той факт, що люди характеризуються різним рівнем добросовісності, правової культури і правосвідомості, а також непостійністю свого розуміння тих чи інших дій та подій, актуалізується потреба у тому, щоб досягнутий сторонами спору консенсус набув певного статусу, який дозволятиме сторонам спору, котрі примирились, розраховувати на гарантування державою виконання умов примирення. Тому, на відміну від медіації, примирення сторін в адміністративному судочинстві передбачає обов'язкову «легалізацію» досягнутих умов примирення, а саме затвердження таких умов судом, незалежно від того, чи був досягнутий сторонами спору консенсус з приводу умов примирення за участю судді чи без нього.

Наголошено, що як примирення сторін в адміністративному судочинстві, так і медіація мають спільні та відмінні риси. До прикладу спільним є те, що вони мають на меті врегулювати спір, але процедура в них відмінна, оскільки примирення сторін в адміністративному процесі можливе виключно після відкриття провадження судом і таке примирення вже відбувається в судовому порядку, в той час як медіація є досудовим способом врегулювання спору.

Ключові слова: адміністративне судочинство, примирення, медіація, мирова угода, сторони, публічно-правовий спір, порядок примирення.

The article is devoted to the study of the general characteristics of mediation and its correlation with the reconciliation of the parties in administrative proceedings.

It is noted that it is advisable to consider mediation (mediation) in the context of the approach, according to which mediation is consistent with reconciliation as a special manifestation of reconciliation, which is carried out at the expense of the parties to the dispute contacting the provider of mediation services (provider of mediation services, conciliator-mediator) and receiving the appropriate intermediary services.

A special way of resolving a dispute with the state is conciliation in administrative proceedings, which is characterized by a special purpose, which in a broad sense is manifested in:

1) amicable settlement of the dispute by drawing up the terms of reconciliation, which the parties must adhere to after the approval of these terms by the court;

2) creation of conditions for peace between the parties to the dispute and protection of the violated subjective right.

Given the fact that people are characterized by different levels of conscientiousness, legal culture and legal awareness, as well as the inconsistency of their understanding of certain actions and events, the need for the consensus reached by the parties to the dispute to acquire a certain status that will allow the parties to the dispute, who have reconciled, can count on the state guaranteeing the fulfillment of the terms of reconciliation. Therefore, in contrast to mediation, conciliation of the parties in administrative proceedings involves the mandatory «legalization» of the reached terms of reconciliation, namely the approval of such terms by the court, regardless of whether the parties to the dispute reached a consensus on the terms of reconciliation with or without the participation of a judge.

It is emphasized that both conciliation of parties in administrative proceedings and mediation have common and distinctive features. For example, they have in common that they aim to settle the dispute, but the procedure in them is different, since the reconciliation of the parties in the administrative process is possible only after the opening of court proceedings and such reconciliation already takes place in court, while mediation is a pre-trial settlement method dispute.

Key words: administrative proceedings, reconciliation, mediation, settlement agreement, parties, public legal dispute, reconciliation procedure.

Постановка проблеми. Примирення сторін та медіацію досить часто ототожнюють багато науковців та навіть практикуючих адвокатів, не говорячи вже про іншу юридичну спільноту. Наслідком такого ототожнення є заплутаність наукової думки і ускладнення реалізації на практиці цих понять залежно від конкретних ситуацій, в яких може застосовуватись виключно примирення або виключно медіація.

Стан дослідження. Проблема співвідношення медіації та примирення сторін в адміністративному судочинстві досліджувалась багатьма вченими-юристами, що свідчить про її актуальність. Окремі аспекти медіації як альтернативного способу вирішення публічно-правових спорів,

а також її співвідношення з примиренням сторін публічно-правового спору, досліджували вітчизняні вчені, серед яких: О. Д. Сидельніков, І. Л. Желтобрюх, О. М. Балашов, Н. О. Васильченко, В. В. Гриценко, І. О. Корецький, Н. С. Кучерук, Н. А. Мазаракі, Р. Ф. Мустафін, А. С. Новосад, А. Г. Пишна, М. Я. Поліщук та ін.

Метою статті є дослідження загальних рис медіації та встановлення її співвідношення з примиренням сторін в адміністративному судочинстві, а також визначення її місця серед способів врегулювання спору між сторонами.

Виклад основного матеріалу. О. Д. Сидельніков у дисертаційній праці «Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві», що була однією

з перших комплексних праць з цього питання, в дійсності досить часто ототожнював примирення сторін із посередництвом (медіацією), наслідком чого стало те, що наукова думка про примирення сторін стала більш заплутаною. Наприклад, учений до основних властивостей процедури примирення відносить те, що «примирення полягає у врегулюванні проблемних питань учасниками спору, а посереднику (будь-то державний орган чи незалежний суб'єкт) відводиться другорядна роль» [1, с. 61].

У цьому випадку ми можемо переконатись у тому, що О. Д. Сидельніков заповнює прогалини в науковій думці про примирення сторін наявними знаннями про медіацію (знання про які є ширшими з огляду на те, що інститут посередництва значним чином розвинувся в Україні та в державах-членах ЄС у сфері приватного права), що не є методологічно справедливим з огляду на те, що примирення не тотожне посередництву (медіації), а посередник (медіатор) за своїм правовим статусом не тотожний примирителю [1].

В розділі 3 дисертаційного дослідження О. Д. Сидельнікова «Удосконалення процедури примирення сторін в адміністративному судочинстві» містяться підрозділи 3.1 «Альтернативні способи вирішення адміністративних спорів» [1, с. 147–160] та 3.2 «Перспективи запровадження медіації в рамках інституту примирення сторін» [1, с. 160–165], які вказують на те, що вчений, на жаль, не зміг повною мірою розмежувати на концептуальному рівні примирення та медіацію (вказане є цілком зрозумілим, адже досліджувані явища є досить складними й не завжди повною мірою зрозумілими навіть серед провідних юристів-адміністративістів).

Насамперед зазначимо, цілком закономірним є те, що фрагментарні концептуальні ідеї про примирення сторін публічно-правового спору в адміністративному судочинстві, які сформувались на підставі загального уявлення про медіацію та про примирення сторін приватно-правового спору, не могли стати науковим фундаментом створення комплексного законодавства про примирення в адміністративному судочинстві.

Наслідком вказаного є панівна в сучасній Україні позиція про те, що:

1) примирення сторін в адміністративному судочинстві не потребує детального врегулювання, адже ускладнення цієї процедури може бути бар'єром для використання цієї процедури на практиці;

2) примирення сторін, як процедура, може здійснюватися у відповідності до загального розуміння застосування альтернативних способів вирішення спору, із урахуванням норм законодавства про примирення сторін.

Вказане зумовило формування комплексної проблеми недосконалості правового регулювання примирення сторін в адміністративному судочинстві в Україні, що виявляється, наприклад, у наступному: у законодавстві відсутні норми, які б привносили у законодавство належну міру визначеності підстав, умов, порядку здійснення примирення сторін в адміністративному судочинстві.

Зокрема у цьому контексті можемо констатувати відсутність:

1) спеціального законодавчого акту про примирення сторін спору, що містив би загальні норми примирення, необхідні для використання процедури примирення сторін у сфері приватного та публічного права. У такому законодавчому акті доцільно було б визначити сутність примирення сторін, основні засади примирення сторін, роль примирителя, а також права і обов'язки сторін спору, що бажають примиритись;

2) окремої глави КАС України, присвяченій врегулюванню питань здійснення примирення сторін в адміністративному судочинстві. На сьогоднішній день усі основні норми про примирення сторін в адміністративному судочинстві сконцентровані у Главі 5 «Відмова позивача від

позову. Примирення сторін» КАС України». При цьому логіка поєднання норм про відмову від позову та примирення сторін у межах однієї глави Кодексу не є повною мірою зрозумілою, адже за своєю сутністю вказане є двома різними явищами: відмова від позову не обов'язково є результатом фактичного «примирення», а примирення сторін в Україні не обумовлює відмову від позову [2].

На протипагу наведеній вище недосконалості правового регулювання примирення сторін в адміністративному судочинстві в Україні, питання, які пов'язані з медіацією регламентовані окремим спеціальним Законом України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-ІХ. Цей Закон, зокрема, дає визначення, згідно якого медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [3].

Що стосується примирення сторін в адміністративному судочинстві, то на думку вітчизняного науковця М. М. Заїки, сьогодні примирення сторін в адміністративному судочинстві України характеризується такими ознаками: «необхідність в укладенні угоди примирення виникає тоді, коли має місце факт порушення суб'єктивного права, який вже відбувся; захист суб'єктивного права; з урахуванням специфіки мети такої угоди її суб'єктами повинні бути протилежні сторони; для вчинення такої угоди необхідне волевиявлення сторін; взаємність поступок: кожна сторона повинна поступитися частиною свого права, розраховуючи на таку ж поступку від іншої сторони; невизначеність, спірність права, сумнівні у його здійсненні, спонукають і зумовлюють намагання сторін без втручання держави захистити те, що їм належить шляхом пошуку і погодження взаємовигідного варіанту» [4, с. 134].

Погоджуючись у цілому з науковим баченням основних рис примирення сторін в адміністративному судочинстві М. М. Заїки, слід зауважити, що примирення, як таке, у дійсності передбачає втручання держави, адже не є за своєю формальною сутністю процедурою позасудового посередництва (медіації у широкому сенсі), яка, дійсно, не передбачає втручання органів державної влади у процес примирення, окрім як на рівні правового регулювання такого примирення.

У свою чергу Н. О. Васильченко пропонує комбінований підхід до розуміння примирення (на прикладі медіації), який відображає розуміння цього явища в якості складання заяви про примирення та виконання сторонами спору досягнутих умов примирення. Зокрема, досліджуючи мету медіації, науковець дійшов висновку, що вона «полягає в досягненні примирення між сторонами конфлікту на основі їхніх відповідних інтересів і потреб з розробленням рішення, яке б було прийнятним і стійким для усіх зацікавлених сторін» [5, с. 124]. У цьому контексті «укладення та виконання угоди між сторонами щодо вирішення конфлікту (спору) є метою медіації» [5, с. 126].

Разом із тим, з вказаним не можна погодитись повною мірою, адже примирення сторін публічно-правового спору, як складне соціально-правове явище, цілком виправдано зводить до відповідної «кінцевої мети» – ефективне вирішення матеріально-правового спору шляхом примирення, де вирішення спору є доконаним фактом, а саме: публічно-правовий спір вирішений у спосіб, який задовольняє сторони спору та вичерпує сам конфлікт між сторонами.

Таким чином, здійснивши порівняльно-правовий аналіз наведених вище наукових праць вчених у співвідношенні із закріпленими нормами Законодавчих актів, які регулюють питання примирення сторін в адміністративному судочинстві та медіацію, можна стверджувати, що:

1) медіація можлива на досудовому порядку врегулювання спору, в той час як примирення сторін стає можли-

вим лише після відкриття провадження в адміністративному суді;

2) медіація має своїм наслідком підписання медіаційної угоди в якій сторони врегульовують свої конфлікти (спори), а примирення сторін має регламентовану адміністративно-процесуальним законодавством процедуру та в результаті затверджується судовим рішенням;

3) медіація має спеціальний Закон, який регламентує порядок дій задля розв'язання конфлікту сторін, які бажають його врегулювати поза судом, натомість вся процедура примирення сторін регулюються положеннями, які закріплені у главі 5 «Відмова позивача від позову. Примирення сторін» КАС України;

4) медіація використовується з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких поточних конфліктів (спорів), а примирення сторін як засіб може бути використано лише під час вже наявного конфлікту;

5) враховуючи особливості менталітету нашого регіону, для переважної кількості людей процедура при-

мирення сторін в судовому порядку виглядає більш надійною, оскільки за наслідками її застосування у розпорядженні сторін залишається судове рішення, яке можна звернути до примусового виконання. Водночас, медіація є порівняно новим явищем для українців, а тому використання цього засобу ще не набуло значного (масового) характеру. До того ж, у разі невиконання однією з сторін умов медіаційної угоди, інша сторона змушена звертатися до суду. Отже, фактично увесь час витрачений на медіаційну процедуру і досудове врегулювання може бути марним і сторони все рівно зійдуться в судовому процесі.

Висновки. Підводячи підсумок, слід зауважити, що медіація та примирення сторін однозначно не є тотожними поняттями. Обидва ці засоби мають певні спільні риси і переслідують одну і ту ж мету – врегулювати спір (конфлікт). Проте, дані механізми врегулювання спору мають значну кількість ознак, які дуже чітко їх розмежовують, зокрема, відносно сфери їх дії, суб'єктного складу, часових рамок застосування тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сидельніков О. Д. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 200 с.
2. Сливка В.В., Сливка М.М. Вплив євроінтеграції України на примирення сторін в адміністративному судочинстві: монографія. Львів: Каменяр, 2022. 201 с.
3. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
4. Заїка М. М. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: проблемні аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 133–136.
5. Васильченко Н. О. Медіація в Україні як об'єкт адміністративно-правових відносин. *Право і суспільство*. 2018. № 2, ч. 2. С. 122–128.